

Intervju: Marija Perović

ŽENE MORAMO OSLOBODITI PREVELIKIH OČEKIVANJA

Moguće da je ta temeljitost u pristupu temi koju uočavamo u filmovima rediteljki takođe nešto što možemo objasniti patrijarhatom ili ženskom nesigurnošću. Muškarci uglavnom ne sumnjaju da su dovoljno dobri i uglavnom misle da ih neko ugrožava ili da im nije dato koliko im pripada. Žene imaju manje samopouzdanja, stalno postavljaju pitanje – da li je dobro ovo što sam uradila? Mislim da je ta ranjivost i nesigurnost žena zapravo vrlina, pogotovo u ovom trenutku kada imamo finansijsku, duhovnu, moralnu, građansku krizu.

Nedavno smo saznali da će film „Grudi“ u režiji Marije Perović biti prikazan u takmičarskoj konkurenciji na 67. Pulskom filmskom festivalu od 18. do 26. jula 2020. godine. Ovo je treći igrani film Marije Perović kojem su prethodili filmovi „Opet pakujemo majmune“ i „Gledaj me“. Marija Perović ima iskustvo kao producentkinja, scenaristkinja, rediteljka televizijskih programa, kolumnistkinja i autorka televizijskih emisija o filmu, a takođe je predavačica na Fakultetu dramskih umjetnosti na Cetinju i jedna od osnivačica producenatske kuće *Katun Movies*. Dobitnica je više nagrada za svoj rad na filmu.

Tvoj posljednji film „Grudi“ eksplicitno se bavi ženskim iskustvom: nije riječ samo o karcinomu dojke već i ženskim iskustvima izloženosti i ranjivosti koju ova „ženska bolest“ označava. Ali, stiče se utisak da bi se kroz sve tvoje filmove od „Opet pakujemo majmune“ preko „Gledaj me“ do

„Grudi“ mogla provući ta ista nit ženskosti u smislu perspektive iz koje se posmatraju stvari... Da li sama uočavaš takvu nit?

Ja sam feministkinja, u smislu da pristajem na takvo određenje, tek od nedavno. Ranije, više sam bila pristalica onog stava da se „stvari dijele na dobre i loše“. Ni sada nisam spremna da zatvorim oči samo zato što je neka umjetnica žena, nervira me kada se rodni identitet gura u prvi plan i zanemaruje sve drugo, ali danas ipak na te stvari gledam drugačije. Kada su rađeni „Majmuni“, tada sam razmišljala na taj način dobro-loše. Ali, danas mogu da vidim u svojim filmovima taj ženski ugao, kao zalaganje za rodnu ravnopravnost, za ljudsku ravnopravnost, kako god da to nazovemo. Moguće je da bi se tu negdje mogao tražiti taj moj ženski rukopis, koji nema nikakve veze sa zanatom ili sa nekom ženstvenošću u smislu zaobilaženja „grubih tema“ kao što je, na primjer, tema nasilja. Mi danas u svijetu imamo mnogo izuzetnih rediteljki koje se i te kako bave nasiljem i to upravo sa aspekta ugroženosti manjina u svijetu, bilo da su u pitanju izbjeglice, djeca, dakle ne mora uvijek izloženost žena nasilju biti glavna tema. Što se mene tiče, to je sve došlo spontano, možda na neki način i neartikulirano. Ali, nije bilo slučajno. Ja sam i kao rediteljka ono što sam privatno. Drugačije nije ni moguće jer onda umjetnost ne bi mogla biti istinita, a ja vjerujem da umjetnost prije svega mora biti istinita. Ja nosim sa sobom neku vrstu bunta protiv nekih zahtjeva koji se nameću ženama. Odgajana sam kao jednaka, čak i malo više od toga: kao starija sestra, odgajana sam da budem malo „jednakija“. Ali vrlo rano, kada sam prešla dvadesete, nešto je počelo da mi para uši. Svuda sam, kuda god da krenem, mogla da čujem jedno te isto - „strpi se“. To su poruke koje se uglavnom upućuju ženama. Bilo da su u pitanju privatni problemi, bračni problemi, problemi sa djecom, bilo da je u pitanju javni kontekst, od žena se uvijek traži da se strpe. Ja sam nestrpljiva i ne želim da prihvatim da je nestrpljivost mana. Eto, ta moja lična pobuna protiv strpljenja možda je ostavila trag u mojim filmovima. Jelena iz „Majmuna“ nije strpljiva, ne čeka da se stvari dese nego ih pokreće, u tom svom malom životnom okviru, sa tim malim gazdama, s tom uslovnom preljubom koja nije ni preljuba i jedino oko čega ne odlučuje je trudnoća. Glavna junakinja filma „Gledaj me“ opet je ona koja odlučuje da napravi pometnju. Dakle, junakinje su akterke, nisu paćenice i žrtve, već su uvijek akterke, kakvi god da su njihovi motivi. Sa svojih 47 godina, ja mogu da ustvrdim da žene zaista jesu akterke, iako su u prošlosti bile prinuđene na pasivnost. Ali zašto se i danas, kada su se uslovi pomijenili i kada su muškarci izgubili svoje dominantne uloge, od žene i dalje očekuju da budu pasivne – to mi nije jasno. A to stalno čujemo: kada je neki muškarac agresivan, a živimo okruženi agresivnim muškarcima, nikada nećemo čuti da je on lud. Ali, ako se žena ponaša na isti način, onda je odmah proglašavaju ludom. To me kao ljudsko biće, ne samo kao ženu, suštinski vrijeđa. I mislim da je na neki način to vidljivo u sva tri moja igrana filma. Na različite načine.

Možda bi se ono što pokušavamo da identifikujemo kao „žensko pismo“ u tvojim filmovima moglo dovesti u vezu sa tvojim opredjeljenjem za male ljudske priče izvan velikih političkih, istorijskih i nacionalnih tema.

Ja volim istoriju, volim velike teme, volim epohu. Ne odbijam time da se bavim. Ali, film je realističan medij, profesionalno bavljenje tim temama iziskuje dosta novca, velike budžete, ne bih se usudila da takvim temama pristupim drugačije i da rizikujem neprofesionalnost. E sad, možda i to ima veze sa tim što sam žena. Možda bih, da nisam žena, lupila šakom o sto i rekla: imam dvije evropske

nagrade; nagradu u Aleksandriji, nagradu u Seulu, pripada mi da se bavim temama kojima želim. Muškarci se tako ponašaju bez problema.

Ali, ne mislim su da moji filmovi samo zato što se bave „malim temama“ nepolitični. Ja sam veoma politična osoba, samo što politiku posmatram u kontekstu svakodnevnog života, grada, trga, restorana, kuhinje... Ne mislim da su samo nacionalne ili državne teme okvir u kojem se postavljaju politička pitanja. Mislim da se moja političnost jasno vidi u mojim filmovima čak iako se bave „malim pričama“.

Film je umjetnost koja, barem za nas koji stvari posmatramo sa strane, djeluje mnogo „muškije“ u tom smislu da se ovdje okreće više novca, da ima mnogo više ljudi kojima treba upravljati, da je odgovornost veća srazmjerno svim tim inputima, i da sve to mogu biti stvari koje žene odvrćaju od filma?

Da, tako bi moglo izgledati, ali nije tako. Veoma je zanimljivo je da su izvršni direktori i finansijski menadžeri holivudskih većih studija često žene. Možda je to zato što su žene štedljivije, racionalnije upravljaju novcem, moguće da je to još jedno tradicionalno svojstvo žena koje je prosto neko iskoristio na najbolji način. Ima sve više žena u filmskoj umjetnosti i na drugim pozicijama. Čak mi se čini da je pozorište, na primjer, više muška stvar od filma. Na prvi pogled, može izgledati, kao što ste primijetili, da filmska rediteljka ima mnogo moći jer koristi značajne finansijske resurse i „pod sobom“ ima mnogo ljudi i da je to u tom smislu muška pozicija, ali u filmu su stvari nekako više u rukavicama i ta moć drugačije funkcioniše. Šta god da se dešava na snimanju, ja ću se na kraju naći u montaži sa jednom osobom, s kojom ću moći da se izborim.

Takođe, u svijetu filma zaista postoji ta neka dobra volja prema ženama koje žele da uđu u prostor filmske umjetnosti. Imate stalno tu temu uključivanja žena u svijet filma, o pravima autorki govori se na Kanskom festivalu, na drugim festivalima, u raznim prilikama. Moguće je da se sa tim koketira, ali to je ipak dobra stvar jer se ženama otvaraju vrata.

Da li misliš da je moguće donositi zaključke o nekim posebnim doprinosima savremenih rediteljki svjetskoj kinematografiji? Prepoznaješ li neki poseban ženski upis, trag koji bi mogao da vodi do rodnog identiteta autorke?

Da, mada to nije tako jednostavno definisati. Nedavno sam gledala film „Kapernaum“ libanske rediteljke Nadin Labaki i mislim da bi taj film možda mogao poslužiti kao polazište za razgovor o tome da li postoji neki poseban kvalitet koji najbolje rediteljke daju savremenom filmu. Labaki je radila na tom filmu pet godina, uložila je u snimanje filma svoj privatni kapital, to jest svoj i kapital svoga supruga, što je takođe važna činjenica za temu o kojoj razgovaramo. Kada sam počela da gledam film, pomislila sam – ah ne, ne mogu da gledam Olivera Tvista u dokumentarističkoj verziji, ne bih mogla to da izdržim, naročito ne u ovo mučno doba, ali ta vrsta senzibilnosti, ta šansa koja se daje ovim filmom, ta vrsta topline, optimizma i radosti u jednom izuzetno mučnom i složenom djelu – mislim da je to nešto što žene daju bolje od muškarca.

Mislim da bi se moglo govoriti i o nekoj temeljitosti koja se prije uočava kod rediteljki. Već smo spomenule „Kapernaum“ koji je izuzetno temeljit uprkos svom optimizmu, ali mogli bismo na sličan način govoriti o filmovima drugih rediteljki. Spomenula bih ovdje film „Ajvar“ koji je režirala moja prijateljica Ana Marija Rosi, koji se temeljno bavi temom raspada bračne zajednice, bez spoljnih efekata, stereotipa i uproštavanja. Moguće da je ta temeljitost u pristupu temi takođe nešto što možemo objasniti patrijarhatom ili ženskom nesigurnošću. Muškarci uglavnom ne sumnjaju da su dovoljno dobri i uglavnom misle da ih neko ugrožava ili da im nije dato koliko im pripada. Žene imaju manje samopouzdanja, stalno postavljaju pitanje – da li je dobro ovo što sam uradila... Mislim da je ta ranjivost i nesigurnost žena zapravo vrlina, pogotovo u ovom trenutku kada imamo finansijsku, duhovnu, građansku i svekoliku krizu.

Na drugoj strani, moramo biti obazrivi kada ženama postavljamo očekivanja, uključujući očekivanja da uvijek budu saosjećajne i brane poziciju ugroženih. To je zamka u koju stalno upadamo. To nije realno. Znamo za mnoge žene, poput Margaret Tačer, koje su bile apsolutno na strani moći. Ona je bila izuzetna premijerka, ali nikada nije bila tamo gdje očekujemo da će se naći žena. Žene koje su po pariskim trgovima šišale žene zbog kolaboracije sa fašistima takođe nisu bile tamo gdje bi žene prema našim očekivanjima trebalo da se nađu. Znamo da žene interorizuju moć koja ih ugrožava. To su komplikovani procesi. Od Afroamerikanki koje su u doba ropstva, najčešće zato što su bile lijepe, uspjevale da se spasu od teškog rada na plantažama, zaposle kao kućna posluga i tu steknu određenu moć bismo očekivali da budu na strani pripadnika svoje rase i klase, ali često nije bilo tako... o tome sam dosta čitala, interesovala me je ta tema. Mislim da su to iskustva koja su univerzalno ljudska i da ne treba da od žena očekujemo da mogu prevazići iskušenja koja ne uspijeva da prevaziđe ljudsko biće kao takvo. Ženama moramo dopustiti da budu nesavršene. Zašto se uvijek od žene očekuje da bude bolji đak, da bude bolja u svemu, pa čak i da bude bolji čovjek? Zato moramo osloboditi žene pretjeranih očekivanja. Mislim da mi koje predstavljamo žensku zajednicu prije svega treba da prestanemo da osuđujemo žene zato što nisu savršene. Treba da shvatimo da je pitanje njihove nesavršenosti neodvojivo od pitanja same humanosti, ili krize humanosti, da pitanje zašto nismo bolji, saosjećajniji i pravedniji nije samo pitanje koje treba upućivati ženama. Pogotovo žene ne treba da ga postavljaju jedna drugoj.

Šta se događa sa rediteljkama i filmskim umjetnicama na crnogorskoj filmskoj sceni? Da li imaš utisak da je to prostor u kojem će za umjetnice biti dovoljno mjesta?

Mi smo mlada kinematografija, to uvijek treba imati na umu, čak i kada se govori o ovoj temi. Imam puno poštovanje za sve što su uradili „Lovćen film“ i „Zeta film“, za autore kao što su Živko Nikolić, Veljko Bulajić, Krsto Papić, ali moramo imati na umu da su ti ljudi stvarali u većim centrima i da ne možemo tek tako govoriti o kontinuitetu crnogorske kinematografije od toga vremena do danas. Crnogorska kinematografija postoji od filma „Opet pakujemo majmune“. Ne kažem to zato što želim sebe da promovišem u rodonačelnicu crnogorske kinematografije, već zato što je to zaista prvi film koji je urađen ovdje. Recimo da sam ja bila dovoljno luda da pokušam da napravim film u Crnoj Gori. A onda je paralelno sniman film „Pogled s Ajfelovog tornja“ i tako je prije 15 godina počela crnogorska kinematografija koja je nastajala u Crnoj Gori.

Ne znam koliko u tom kontekstu, imajući u vidu činjenicu da je crnogorska kinematografija tek u začetku možemo govoriti o učešću žena, ali čini mi se da su u toj oblasti ženske kvote popunjene. Možda bi se i to opet moglo objasniti razlozima koji se tiču patrijarhata i tradicionalne raspodjele moći između muškaraca i žena. Te pozicije koje je trebalo osvojiti na filmskoj i uopšte umjetničkoj sceni bile su pozicije lišene moći i istovremeno pozicije koje su podrazumijevale borbu, strpljivost, volju da se krene u nešto novo... Muškarce sve to manje zanima, u takve avanture prije će se upustiti žene. Sličnu situaciju imali smo i u pozorištu, od „Princeze Ksenije“ kojom, uslovno rečeno, počinje novo pozorište u Crnoj Gori. Dakle, mislim da tu vrstu strpljivosti, upornosti, posvećenosti, idealizma koji je bio potreban da bi se pokrenule stvari i u filmu i u pozorištu mogu imati samo žene. Muškarci su se bavili politikom, osnivanjem banaka, prodajom velikih hotela i privrednih giganta. Žene tu nisu imale pristup. One su bile u kulturi, tamo gdje je trebalo da se krene od nule. Tako danas imamo tri filmske rediteljke: osim mene, tu je Sara Stijović, a takođe se pojavljuje i meni vrlo zanimljiva mlada, u inostranstvu školovana Gana Čomagić. Imamo i scenaristkinje i dramaturškinje koje se kreću između filma i pozorišta: Bojanu Mijović, Jelenu Bojović, Milicu Piletić, Draganu Tripković. Tu su takođe i producentkinje Sanja Jovanović, Jelena Mišelić, Jelena Filipović i druge. Dakle, žena ima na ovoj sceni, ali jedan od razloga za to može biti i taj što tu nema mnogo novca i moći. Ali, za pedeset ili sto godina to što mi radimo biće ono što je ostavilo trag o ovom vremenu.

Razgovarala: Nataša Nelević